

FOTO: ARCHIV J. BESSERA

MUDr. Jiří Besser (*1957) vystudoval obor stomatologie na Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovy v Praze. Pracoval poté jako zubní lékař v Berouně, později podnikal v oblasti obchodu, realit a reklamy, stal se také prezidentem berounského hokejového klubu. Úspěšně kandidoval do zastupitelstva města (1994), byl zvolen starostou. Podílel se na zavedení moderního financování městských investic a na projektu obnovy centra města mezi městskými hradbami včetně oprav městského opevnění. Je poslancem Parlamentu České republiky, zároveň byl jmenován ministrem kultury (2010).

Duchovní hodnoty versus finance

Kultura a ekonomika jsou úzce propojeny

Ve vyspělém světě mají přínos kultury pro hospodářství už dávno spočítány a nikdo si ho nedovolí podceňovat, říká ministr kultury.

Jiří Chum

Pane ministře, donedávna jste byl úspěšným starostou středočeského Berouna. Jak jste vnímal jeho úspěch jako Historického města roku?

Ty pocity se dají slovy popsat jen těžko. Každý, kdo někdy zažil nějaký velký úspěch, to zná. Je to příval emocí, radosti, uspokojení, ale je to pocit nepřenositelný. Navíc to bylo na sklonku mojí starostovské kariéry. Jednou už jsme s Berounem skončili těsně pod vrcholem, a když to loni vyšlo až na titul, byl jsem samozřejmě nesmírně šťastný. Jako komunální politik, a navíc starosta, jste s tím městem skutečně spjatý a jste možná daleko větší patriot směrem k městu, než jako člen vlády k celé zemi. Asi je to pochopitelné. Styk s každodenními starostmi obyvatel je úplně o něčem jiném než na celostátní úrovni. Proto mě také, musím říct, docela mrzí, když média přehlížejí zkušenosti z komunální sféry. Přitom, kdyby starostové hospodařili posledních dvacet let tak

jako většina předešlých vlád, byla by tato země už dávno po krachu. Proto se teď jako člen vlády snažím připomenout svým kolegům, že stát má vnímat obce a jejich starosty jako partnery, kteří mají co říct. V podmínkách typického českého města – Beroun má něco přes osmnáct tisíc obyvatel – se potkáte úplně se vším. S bezpečnostní politikou, s ekologií, s odpady, se zdravotnictvím, se školstvím, s veřejnými zakázkami a samozřejmě i s kulturou. Je to všechno v menším měřítku, ale ty zkušenosti jsou do celostátní úrovně velmi dobře přenositelné.

Jaké hlavní rozdíly vnímáte v ústřední státní správě ve srovnání s činnostmi v samosprávě?

Ústřední státní správa je těžkopádnější. Rozhodnout o něčem jako starosta znamená, že efekt toho rozhodnutí vidíte v nějakém reálném čase. Rozhodnutí ministra, zejména v prvních měsících po nástupu do funkce, se tak jako pomaličku rozpustilo v tom úřadu. Já si ale nemyslím, že je to vina

řadových státních úředníků. Řadový státní úředník má být ve své práci řízen, stejně jako každý jiný řadový zaměstnanec. Když není řízen dlouhodobě, tak si na tuto neřízenost zvykne a pak je, jak už jsem naznačil, řečneme těžkopádnější. Mám dojem, že speciálně Ministerstvo kultury a jemu podřízené příspěvkové organizace byly neřízené až příliš dlouho. A to je ten základní rozdíl, který jako dlouholetý bývalý starosta vnímám. Kdyby bylo takto neřízené město, klekne vám za pár měsíců. Státní aparát má přeci jen určitou vyšší rezistenci, ale i tady jsou místa, kde se mele z posledního. Pár takových mám i mezi příspěvkovými organizacemi, ale dá se to spravit.

Lze alespoň obrysové pojmenovat silné a slabé stránky současného českého resortu kultury?

Jsme zemí, která má úžasné historické dědictví v oblasti památkové péče a o toto dědictví se starat umíme. Jiná věc je, že bychom na obnovu památek potřebovali přibližně 60 miliard korun. Ale musíme se pohybovat v reálných možnostech státu a nic to nemění na faktu, že památky a památkovou péči považují za jednoznačně silnou stránku resortu. Naopak za jednoznačně nejslabší stránku bych ještě před měsícem považoval příspěvkové organizace spadající pod Ministerstvo kultury. Ukázalo se ale, že v mnoha z nich pracují lidé, kteří jsou na svém místě a odvádějí skvělou službu této

zemi a kultuře. Problematické jsou spíše ty větší, ve kterých se léta hromadily problémy bez důsledného řešení. Prostě se jen neustále hrnuly před sebou. Ale postupně se to daří napravit. Národní technické muzeum je po výměně managementu a jeho znovuotevření pod vedením Karla Ksandra je otázkou už jen několika týdnů. Česká filharmonie má nového ředitele Davida Marečka a podepsaného šéfdirigenta pana Jiřího Bělohlávka. Věřím, že jsme na začátku nové éry, která filharmonii znovu vrátí mezi světovou elitu. Jmenoval jsem nového ředitele Národní knihovny, kde rovněž musí dojít k hlubokým změnám v řízení a celkovému zlepšení povědomí o této významné instituci. To byly z mého pohledu hlavní slabiny. Obecně bych to nazval, a to se budu opakovat, dlouhodobou neřízeností resortu. Zřizovatelská a řídicí funkce Ministerstva kultury vůči příspěvkovým organizacím byla, když to řeknu slušně, slabá. Samozřejmě je těch slabších míst více, mám na mysli zejména některé legislativní věci. Ať už v oblasti památkové péče, audiovizuálních práv či kinematografie, tam jsou určité rezervy. Samozřejmě nemohu zapomenout na nová pravidla pro grantovou a dotační politiku ministerstva. Ale na všem se intenzivně pracuje.

Poté, co jste se mohl podrobněji obeznámit s ministerstvem a jeho úkoly, jak hodnotíte dosavadní programy či koncepce?

Co se programů a koncepcí týká, mám pocit, že ministerstvo má svou funkci principiálně nastavenou dobře. Máme bezmála padesát dotačních a grantových titulů, přes které rozdělujeme více než miliardu korun. Daří se uspokojovat něco kolem dvaceti procent žadatelů, což na jednu stranu může vypadat jako málo, na druhou stranu je to každopádně koncentrovaná kvalita. Mimochodem, kapitolu, která ve státním rozpočtu náleží Ministerstvu kultury, považují odborníci za jednu z nejvíce transparentních. Já přesto chci změnit pravidla pro udělování grantů, aby se s penězi daňových poplatníků nakládalo účelněji a spravedlivěji.

A situace na úseku památkové péče?

Řada věcí přešla v této oblasti na obce s rozšířenou působností a tento převod výkonu státní správy, kdy vše v podstatě zastřešuje Národní památkový ústav, je podle mého názoru správný. Jak už jsem řekl, potřebujeme zlepšit legislativu a trochu ustálit pravidla tak, aby péče o památky zůstala na vysoké odborné úrovni, ale opravdu jsem přesvědčen, že v této oblasti jsme odborně na skvělé úrovni.

Jak by měl ideální památkový zákon vypadat?

Je nepochybně třeba podpořit jeho návaznost na správní řád a stavební zákon. Proto jedním z mých prvních kroků na ministerstvu bylo vytvoření meziresortní komise s kolegy z Ministerstva pro místní rozvoj, aby nový stavební a nový památkový zákon byly v souladu. Zákon by měl nově definovat veřejný zájem ochrany kulturního dědictví, posílit právní jistotu vlastníků kulturních památek a přece jen ještě zjednodušit výkon veřejné správy na úseku památkové péče. Tady jsou rezervy. Obecně bychom měli vytvořit prostředí, které by vlastníky památkového fondu motivovalo k jeho průběžné údržbě. Nedělám si iluze, že se podaří připravit zákon, který by ve všech případech vyhovoval jak vlastníkově památky, tak státnímu dozoru, ale že nový památkový zákon je potřebný a příprava jde správným směrem, o tom nepochybují.

Ekonomika a kultura jsou stále obecně zjednodušujícím způsobem stavěny do protikladu. Jak na to hledíte po zkušenostech ze samosprávy a s novou zkušeností z funkce ve vrcholné státní správě?

Je to přesně naopak. Na to ostatně nemusíte mít nějaké přehnané zkušenosti. Přece, proč cestujeme? Jen málokdy to je pouze kvůli plážím a moři. Většinou jde o poznávání, cestování po památkách a za kulturou. Kultura a ekonomika jsou úzce propojeny. Ve vyspělém světě mají přínos kultury pro hospodářství už dávno spočítaný a nikdo si ho nedovolí podceňovat. Já jsem přesvědčen, že o návratnosti in-

vestic do kultury přesvědčím i vládu a budu schopen zvýšit podíl státních prostředků směřujících do resortu kultury. Ono to nakonec nebude ani tak o přesvědčování, že kultura má ekonomický přínos. Podle mě stačí ukázat, že peníze, které jdou do kultury, jsou vynakládány účelně, a pak myslím nebude až takový problém získat těch peněz více. A co se týká mých zkušeností starosty? Víím, co to znamená vytvořit ve městě galerii, provozovat hudební festival bez dotací státu, víím, jaké to je obnovit městské památky a získat titul Historické město roku. Víím, kolik to všechno stojí peněz, ale o přínosu na druhé straně nelze pochybovat.

Samostatnou kapitolou je odměňování zaměstnanců v kultuře. Není tajemstvím, že platy v tomto sektoru patří ve státní správě k těm nejnižším, že odměňování zaostává za jejich vzdělaností a náročností práce. Jednou z výzev, které stojí před ministerstvem, je změna platových předpisů. Je to reálné?

Bavíme se o ekonomice a kultuře, tak v tom pojďme pokračovat. Já budu vždycky říkat, že kultura je mimo jiné i ekonomickým přínosem, ale zároveň potřebuje určité dotace, o tom nelze pochybovat. Vše má ale dvě strany. Na tu druhou stranu je myslím potřeba mluvit i o tak elementárních ekonomických věcech, jako je zákon nabídky a poptávky. Dnes je nabídka kultury tak velká, že poptávka je výrazně nižší. Tím pádem se zvyšuje potřeba dotací. Pokud si ale budeme myslet, že zajistíme všem umělcům skvělé podmínky pro život, tak se nedoplatíme. Jiná věc jsou některé příspěvkové organizace. Pro příklad vezměme Českou filharmonii. Ta má být výkladní skříní české kultury. Exportním artiklem. Světovou špičkou ve svém oboru. A tady zase platí neúprosná ekonomická pravidla. Pokud chcete mít něco na světové úrovni, musíte pro to vytvořit podmínky, včetně ekonomického zázemí. Tady je v současné době na straně státu velká poptávka, protože stav, kam se v posledních letech Česká filharmonie dostala, není hoděn jejího jména. A pokud poptáváme

skvělé zboží, musíme něco nabídnout. Jsem tedy přesvědčen, že budu umět vytvořit odpovídající podmínky pro špičkové státní těleso. Vytvořit skvělé podmínky pro všechny však nelze. Tím neříkám, že by si řada zaměstnanců v kultuře nezasloužila lepší podmínky, takových lidí je dost i v jiných oblastech. Buďme realisté.

Jaké jsou priority Ministerstva kultury pro období poznamenané nutností velkých úspor? Obešli bychom se bez Ministerstva kultury?

Já nepovažuji snížení nákladů o deset procent za velké úspory. Neříkám,

že jde o něco příjemného, ale velké úspory vypadají jinak. Desetiprocentní výpadek příjmů je něco, s čím se většina starostů v této zemi už dávno musela naučit vyrovnat. Nevím, proč by toho neměl být schopen i stát. Víím o firmách, které musely snížit náklady o dvojnásobek až trojnásobek těch deseti procent, aby přežily. V resortu kultury to v podstatě znamená jen tolik, aby peníze šly opravdu jen do kultury a výpadek deseti procent ani nepocítí. To je ta největší priorita. Bez Ministerstva kultury bychom se možná obešli, ale jeho úkoly by musely převzít jiná ministerstva či stát-

ní instituce. Pokud bych takový úkol dostal, uměl bych si představit, jak ho splnit. Ale nešlo by to z roku na rok.

Jaká je vaše osobní vize budoucnosti naší země, zvýrazněná vašim vztahem ke kultuře?

Nežít na dluh a dělat to, na co mám, jak nejlépe umím. Chtěl bych řídit resort, který bude fungovat efektivně a jehož příspěvkové organizace budou patřit ke špičce svého oboru u nás, a ve vybraných případech i v mezinárodním měřítku. A pokud by takto fungovala celá země, nezlobil bych se. Věřím, že se to může podařit. ■

Kulturní politika

Kultura jako ekonomický fenomén

Přínos kultury pro ekonomický a sociální rozvoj byl donedávna nejen v České republice, ale i v Evropské unii opomíjen.

Jedním z hlavních problémů sektoru kultury jsou zvláštnosti některých statků a služeb, které sektor produkuje. Jedná se zejména o výsledky tvůrčí práce, jejichž hodnota nebo cena se mohou v průběhu času měnit (například u uměleckých děl), a to jak v kladném, tak záporném směru. Přínos některých dalších aktivit nelze vůbec kvantifikovat.

Zcela zvláštním problémem je hodnocení vnějších účinků činností sektoru kultury, spočívajících v tom, že kultura je nejen producentem, ale i odběratelem celé řady statků a služeb. V tomto smyslu je kultura svými aktivitami a poptávkou významným stimulačním prvkem dalších odvětví ekonomiky, neboť s nimi vstupuje do interakcí poptávkou po řadě výrobků a služeb. Uspokojení poptávky sektoru vyvolává potřebu desítek tisíc pracovních míst v bezprostředně dodávajících odvětvích.

Přínos kultury pro ekonomický a sociální rozvoj byl donedávna nejen v České republice, ale i v Evropské unii opomíjen. Kultura však nyní začíná být považována za významné

Kultura se stává důležitým faktorem oblíbenosti lokality a pomáhá posilovat atraktivitu regionu

odvětví národního a evropského hospodářství. Ke změně jejího vnímání došlo i díky několika studiím, jež na potenciál kultury poukázaly. Zásadní význam má především studie *Ekonomika kultury v Evropě* vypracovaná pro Evropskou komisi v roce 2006. Studie se zabývá kulturou vymezenou jako kulturní a tvůrčí odvětví.

Kulturním odvětvím se rozumí ta neprůmyslová odvětví, která produkují nereprodukovatelné zboží a služby, jež jsou „konzumovány“ na místě. Jde o výtvarné umění zahrnující malířství, sochařství, řemesla, fotografii, o trhy s uměním a starožitnostmi, o scénická umění včetně opery, orchestrů, divadla, tance, cirkusu a o kulturní dědictví představované muzei, pamětihodnostmi, archeologickými lokalitami, knihovnami a archivy. Patří sem však také průmyslová odvětví, která produkují kulturní pro-

dukty určené k masové reprodukci, hromadnému šíření a vývozu (například kniha, film, zvuková nahrávka).

Tvůrčí odvětví je to, v němž se kultura stává „tvůrčí“ investicí do produkce „nekulturního“ zboží. Patří sem takové aktivity jako design (módní návrhářství, design interiérů a produktů), architektura a reklama.

Technologie a rostoucí význam internetu jsou hlavními hybateli růstu v médiích a internetovém průmyslu. Současně tvůrčí obsah dynamizuje informační technologie. Kulturní zboží se zaměřuje především na místní publikum. Evropa je hlavním světovým producentem tohoto zboží a služeb a měla by co nejvíce jeho potenciálu využít k podpoře svého hospodářství. Kultura a inovace hrají klíčovou roli v pomoci regionům při získávání investic, tvůrčích talentů a turistiky. Města a regiony soupeří o přímé zahraniční investice a tvůrčí talenty. Aby uspěly, potřebují mít více železek v ohni: rozmanitou kulturní nabídku, kvalitu života a životní styl.

Kultura se stává důležitým faktorem oblíbenosti lokality a pomáhá posilovat atraktivitu regionu. Je také hlavní hnací silou turistiky – jednoho z neúspěšnějších evropských průmyslových odvětví. Ostatně Evropa je nejnavštěvovanějším světadílem. ■

Zdroj: Podkladová studie ke státní kulturní politice, podrobněji na stránkách Ministerstva kultury www.mkcr.cz